

Marta Mata i Garriga (1926-2006): política i pedagogia

JOAN SOLER MATA

L'obra i l'activitat educativa de Marta Mata s'han de situar en el marc de les tensions i els dinamismes de l'educació a Catalunya durant el segle xx. La seva trajectòria vital i intel·lectual estan configurades per una activitat extensa i intensa, en una corba ascendent: des de la infància i la primera joventut (1926-1944), la veritable etapa de formació i les primeres experiències educatives (1944-1965), la maduresa i la dedicació a l'impuls de la renovació pedagògica (1965-1985), fins a la plenitud intel·lectual i la intensitat de l'acció política (1985-2006).¹

La lògica passat-present-futur està present en la seva vida i en el conjunt de la seva obra, marcada per l'acció, la participació, la presència i omnipresència, l'amistat, el compromís i la saviesa. En aquest sentit, cal destacar el lligam amb la generació de la mare (el passat), la mestra Àngels Garriga, que va «fer escola i història» i que va transmetre la renovació pedagògica del primer terç del segle xx a la generació de la filla. Aquesta va ser la generació del present en el context biogràfic de Marta Mata, una generació protagonista de la renovació pedagògica durant el franquisme i la transició. Va ser la generació de l'equip fundador de l'Escola de Mestres, més endavant Associació, Rosa Sensat, que es va projectar cap al futur a través dels mestres formats als cursos i a les escoles d'estiu i que van configurar els diversos moviments de renovació pedagògica.

La biografia de Marta Mata, des d'una perspectiva geogràfica, té les arrels plantades a les escoles municipals de la ciutat de Barcelona i al poblet de Saifores, al Baix Penedès, i més concretament a la casa familiar Cal Mata, que actualment és

1. La biografia completa de Marta Mata i Garriga es pot consultar a MATA, M., *Per avançar en l'educació*, Vic, Eumo, 2010 i també al web de Marta Mata i Garriga a través de l'enllaç: <<https://www.martamata.cat/biografia.htm>>, i una completa bibliografia es pot consultar a: <<https://www.martamata.cat/index.html>>.

la seu de la Fundació Marta Mata Garriga. De totes maneres, el centre al voltant del qual va girar la seva activitat va ser Barcelona, el lloc de les relacions personals i pedagògiques, el lloc de la creació de l'Escola de Mestres Rosa Sensat i el lloc des d'on va construir una xarxa de relacions que es va estendre per tot Catalunya, Madrid i els diferents territoris de l'Estat espanyol i, fins i tot, traspasant les fronteres (Ginebra, Israel, Europa, Amèrica Llatina, EUA, Marroc, etc.) i convertint-se en un clar exemple d'internacionalització.

Des de la perspectiva de l'activitat directa i pràctica, la biografia passa per l'escola Talitha de Maria Teresa Codina, el jardí d'infants de Santa Oliva al Baix Penedès, l'escola Ton i Guida de Maria Antònia Canals, Coordinació Escolar, l'entitat Rosa Sensat, la revista *Perspectiva Escolar*, les editorials on va treballar, el col·lectiu d'escoles del CEPEPC, Convergència Socialista i el Partit dels Socialistes de Catalunya, els congressos de renovació pedagògica i les institucions polítiques on va participar.

En tercer lloc, des d'una perspectiva temàtica, la biografia fa encaixar els dos àmbits que la identifiquen: la pedagogia i la política. El compromís pedagògic i el compromís polític es van convertir en dos elements inseparables que no es poden entendre l'un sense l'altre. Sense por d'equivocar-nos podríem dir que sempre va perseguir l'objectiu de portar els principis de la renovació pedagògica al nucli del debat polític. Volia aconseguir que es convertissin en el contingut principal de les argumentacions i orientessin tant els programes polítics com les accions concretes que se'n derivaven. I això ho va fer en diferents nivells, tant al Parlament de Catalunya com al Congrés i el Senat de l'Estat espanyol i a l'Ajuntament de Barcelona i, en la darrera etapa, al Consejo Escolar del Estado.

No hi ha dubte que la trajectòria intel·lectual es va anar construint a partir de la pròpia vida i l'experiència personal, marcada per un esperit inquiet envers el coneixement i l'estudi. Així es va modelar una síntesi que té els inicis en les renovacions pedagògiques del primer terç del segle xx. Renovacions pedagògiques, en plural, perquè van ser plurals i diverses. És l'aportació de la generació de mestres de la qual Àngels Garriga, la seva mare, en va formar part. És el seu «currículum de la República» i la pedagogia viscuda al parvulari i a l'escola primària.² És la demostració de la importància de les persones en els processos de canvi: Alexandre Galí, Artur Martorell, Rosa Sensat, Pau Vila, Jordi Rubió, Angeleta Ferrer, etc.³

També és una síntesi basada en el pensament pedagògic contemporani, arrelat en Pestalozzi i Froebel, però en un diàleg constant i fecund amb tots els

2. MATA, M., «Mi currículum en la República», a PORTELL, R. *Marta Mata, el camí de l'escola*, Barcelona, Associació de Mestres Rosa Sensat, 2007, p. 149-154.

3. Vegeu CANALS, M. A. et al., *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*, Barcelona, Edicions 62, 2001.

pedagogs, amb referents molt diversos, des de Josep de Calassanç fins a Ferrer i Guàrdia, de Claparède a Wallon i un llarg etcètera; un diàleg que va quedar palès en el discurs d'investidura com a Doctora Honoris Causa de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 1999.⁴ Un diàleg que persegueix el sentit de «trobar en aquests textos [dels pedagogs que esmenta] escrits, publicats, traduïts i republicats per estudiar pedagogia, tanta referència, explícita o implícita, a l'educació pública, l'escola pública, els serveis públics d'educació, la política educativa».

La síntesi del pensament educatiu de Marta Mata també se sustenta en la tradició educativa del socialisme català. Una tradició que arrenca en el primer terç del segle xx i la Unió Socialista de Catalunya, el partit de Rafael Campalans, Leonor Serrano, Joaquim Xirau i Emili Mira, en el si del qual es va forjar el lema «Política vol dir Pedagogia». A partir de l'ingrés a Convergència Socialista, l'any 1976, i la posterior confluència en el Partit dels Socialistes de Catalunya, Marta Mata va treballar per fer realitat l'encaix entre el socialisme pedagògic i la renovació pedagògica, la teoria i la pràctica, l'humanisme i el pluralisme: «He d'explicar què és el socialisme, des de l'experiència en el camp de l'educació, i començar dient el que per mi no és el socialisme: no és una utopia, sinó una realitat vital. I he arribat a aquesta convicció, que el socialisme és una concepció de l'home, membre de la seva comunitat, que forma i el forma com a tal home, perquè en certa manera he pogut viure-ho així».⁵

Sense passar per alt la presència de la vivència de la fe religiosa i la construcció d'una antropologia de base cristiana, el resultat va ser una pedagogia, pròpia, de síntesi. Una pedagogia inspirada i reflexionada, però no copiada. El moll de l'os, el nucli d'aquesta pedagogia és la necessitat d'una educació pública laica i gratuïta, dins un context de renovació pedagògica constant: «La constel·lació educativa apareixia ja amb dos focus, el nen i la ciutadania universal, i al seu voltant, girant, la família, l'escola i la societat sencera, amb els poders públics al bell mig: la constel·lació de l'educació pública, en la qual brilla, amb tota la llum que entre tots li donem, l'escola pública».⁶

Segons ella mateixa: «La tesi és que el compromís dels poders públics per a l'educació, l'acció en la societat per complir aquest compromís, el que anomenem l'educació pública, progressa i s'implanta històricament i geogràficament, aquí i

4. MATA, M., «L'educació pública, l'escola pública», a *Per avançar en l'educació*, Vic, Eumo, 2010, p. 39-74. Es tracta del discurs pronunciat en l'acte de recepció del Doctorat Honoris Causa a la Universitat Autònoma de Barcelona el 5 de maig de 1999.

5. Extret d'un document facsímil manuscrit sense títol però sobre el tema «Què és el socialisme?», a càrrec de Marta Mata i Garriga (editat per la Fundació Rafael Campalans el mes d'octubre de 2006, però sense data de l'escriptura original).

6. MATA, M., «L'educació pública, l'escola pública», *op. cit.*, p. 52.

arreu, a través de la concepció i la realitat de l'escola pública, que s'erigeix com a resposta al dret a l'educació de tot infant, de tots i cada un dels infants. Que, per ser realment escola pública, l'escola ha de tenir els requisits que li permetin afrontar l'educació de tots i cada un dels infants, amb èxit; l'èxit d'ajudar-los a ser persones, ciutadans actius d'aquest món».⁷

L'anàlisi de l'àmplia obra escrita de Marta Mata —que va abastar àmbits diversos com la història de la pedagogia, la política educativa, la formació dels mestres, la teoria de l'educació o la didàctica de la llengua— ens permet afirmar que els eixos de la proposta pedagògica que va construir són:

- *L'educació i l'escola pública* com a programa pedagògic: la síntesi entre l'ideal polític i l'ideal pedagògic en el marc d'una societat democràtica i pluralista. Segons ella, l'educació pública i l'escola pública formen un binomi indissociable.⁸ En el fons es tracta d'aconseguir «una bona escola per a tothom», en una ciutat educadora que, de fet, és la concreció de la ciutat com a projecte pedagògic.
- *Una escola a la mida dels infants* que hi creixen, juguen, aprenen, llegeixen i participen, i són considerats com a centre de l'educació, com a subjecte al voltant del qual ha de girar tota l'activitat educativa.
- *La formació dels mestres*, perquè el mestre que aprèn, que sap, que estudia, que investiga, que ensenya, que comparteix, que aplica una bona pedagogia, una didàctica adequada, que intercanvia amb altres mestres a l'Associació Rosa Sensat i a les escoles d'estiu, forma part de grups de mestres per la renovació pedagògica, en «el bell ofici d'ensenyar a viure», és la peça clau del procés educatiu.
- *Els drets de l'infant i la nova ciutadania*, perquè l'educació no pot prescindir del paper rellevant de la ciutadania i d'una societat democràtica i justa, que treballa per un futur millor, per fer realitat els somnis, promovent la participació de la comunitat educativa amb l'objectiu d'assolir plenament el dret a una bona educació de tots, l'educació pública, la justícia social, la ciutat educadora, la política...
- *La llengua i tots els llenguatges* com a nucli de l'educació. I sempre amb una atenció especial a l'educació en les primeres edats, a la importància de la llengua com a vehicle de comunicació i no com a motiu de separació o segregació, l'impuls a la lectura, el paper educatiu del conte exemplificat en els mateixos contes *El País de les Cent Paraules* (1968) i *La Paraula de Cent Països* (2004), l'ús de la biblioteca amb la mirada posada en la Biblioteca i Arxiu Històric de Rosa

7. Ibidem, p. 40.

8. MATA, M., *La educació pública. ¿Qué era? ¿Qué es?*, Barcelona, Destino, 1997.

Sensat i la Biblioteca Curtó de Saifores. «L'infant serà allò que sabrà, multiplicat per allò que sabrà dir», deia Marta Mata en una conferència sobre l'escola bressol l'any 1987.

La síntesi que acabem de proposar ens confirma l'important i rellevant paper que va desenvolupar Marta Mata i Garriga en la recuperació de la renovació pedagògica durant el franquisme i, més endavant, en les importants transformacions que van esdevenir durant els anys de la transició i els inicis i la consolidació del període democràtic fins als inicis del segle XXI. Podem dir que no només hi va participar de manera directa, decisiva i influent, sinó que la seva trajectòria ens permet analitzar i explicar l'evolució històrica i educativa del període en el qual ella mateixa va mostrar una gran voluntat d'intervenir, és a dir, de no quedar-se al marge. En una carta a Mariano Pérez Galán, mestre, polític i gran amic, deia:

Tu, amb la teva salut, jo amb la meua edat, altres amb el seu treball, tenim molt a fer, però no massa cosa nova, sinó teixint les fibres velles amb disseny nous. El lema continua essent aquell que uneix política i pedagogia, entesa com a nivell de qualitat i adequació de qualitat. I després l'estil personal tret del «còctel pedagog» més explosiu i on es barregen, no neutralitzant-se sinó potenciant-se, dosis d'ètica i d'estètica, d'astúcia i d'ironia, de colzes i d'imaginació, de reflexió solitària i compartida, de teoria i de pràctica d'austeritat i liberalitat, d'intel·ligència i de sentiment. Que tot és necessari per entendre i comprendre un infant i per ajudar-los tots a créixer, i ajudar els pares en concret, i la societat en general, a comprendre'ls i ajudar-los. I també m'agrada somiar que els joves d'avui podran valorar el nostre còctel i ficar-s'hi per continuar la saga de la bona educació pública.⁹

9. MATA, M., «Carta semipersonal, semiabierto a Mariano Pérez Galán», a *Por la escuela pública: homenaje a Mariano Pérez Galán*, Madrid, Cives, 1988. Està publicada i traduïda al català dins el volum ja citat: *Per avançar en l'educació*, p. 75-84.